

**ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
„ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ НАН УКРАЇНИ”**

ВЕНГЕР ВІТАЛІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 338.516.24

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН У ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЯХ**

**08.02.03 – організація управління,
планування і регулювання економікою**

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Київ - 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Об'єднаному інституті економіки НАН України.

Науковий керівник

доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
Шаблиста Любов Миколаївна,
Об'єднаний інститут економіки НАН України,
провідний науковий співробітник відділу
фінансового та монетарного регулювання.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Беседін Василь Федорович,
Науково-дослідний економічний інститут
Міністерства економіки України,
заступник директора, завідувач відділу;

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
Лір Віктор Еріхович,
Державна установа „Інститут економіки та
прогнозування НАН України”,
провідний науковий співробітник відділу
секторальних прогнозів та кон'юнктури ринків.

Провідна установа

Київський національний економічний
університет, кафедра макроекономіки
та державного управління (м. Київ).

Захист відбудеться „09” листопада 2005 р. о 14 годині 30 хвилин на засіданні спеціалізованої вченої ради Д26.239.01 Державної установи „Інституту економіки та прогнозування НАН України” за адресою: 01011, м. Київ-11, вул. Панаса Мирного, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державної установи „Інституту економіки та прогнозування НАН України” за адресою: 01011, м. Київ-11, вул. Панаса Мирного, 26.

Автореферат розісланий „05” жовтня 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Левчук Н.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Природна монополія є не тільки надзвичайно цікавим об'єктом дослідження, а й найбільш проблематичним явищем економічного життя суспільства. У структурі економіки країни природні монополії становлять відносно окремий сектор зі специфічними формами і методами регулювання. Їх продукція вкрай важлива як для функціонування всього суспільного виробництва, так і для життєдіяльності кожної людини.

Актуальність теми. Монопольна організація таких ринків, як енергопостачання; постачання нафти, газу та продуктів їх переробки трубопровідним транспортом; надання послуг користування залізничною інфраструктурою; зв'язку тощо, які за суттю своєї діяльності є природними монополістами зумовлена, передусім, чинниками організаційно-технологічного та економічного характеру. Ефективність конкурентних дій тут ставиться під сумнів, оскільки високий рівень галузевої концентрації виправданий з точки зору ефекту економії, який, в свою чергу, зумовлений зростанням масштабів виробництва (конкуренція на зазначених ринках ні технологічно, ні економічно неприйнятна). Водночас природні монополісти, які мають фактично необмежену ринкову владу, визначають характер господарських взаємовідносин на ринку, що виявляється у завищенні цін (тарифів) на власну продукцію, нав'язуванні дискримінаційних умов своїм контрагентам, створенні суттєвих перешкод для входу на монополізований ринок потенційних конкурентів.

До цього часу окремі питання регулювання природних монополій в економіці розглядали такі зарубіжні економісти: Гелбрейт Дж., Демзец Г., Дорнбуш Р., Кларк Дж., Маршал А., Познер Р., Стіглер Дж., Стігліц Дж., Фішер С., Фрідмен М., Шмалензі Р. та ін. Вони розробили загальні підходи щодо державного регулювання природних монополій, визначили їх сутність та межі застосування. Серед досліджень, що висвітлюють окремі аспекти державного регулювання цін у природних монополіях у трансформаційний період, слід відзначити праці українських науковців Базилевича В., Беседіна В., Борисенко З., Єщенка П., Кваснюка Б., Коновалюка В., Кононенка В., Кривуцького В., Кузьменко Л., Ліра В., Лукінова І., Нестеренка О., Паламарчук Г., Стадницького Ю., Супруна В., Філюк Г., Черняка В., Чухна А., Шевченко Л., Шкварчук Л. а також російських економістів Абалкіна А., Вільсона Дж., Ільїна І., Кокорева В., Маліннікової О., Нікіфорова А., Студенцова В., Цапеліка В. та ін.

Попри зростання інтересу вчених до проблеми природних монополій, серед сучасних економістів немає єдності у питаннях створення ефективного організаційно-економічного механізму регулювання цін, доцільності реформування відносин власності та створення конкурентних відносин на таких ринках в Україні. Актуальність зазначених вище проблем, їх недостатнє вивчення і визначили вибір теми дисертаційного дослідження, зумовили його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема наукового дослідження є складовою частиною науково-дослідної теми

“Модернізація інституційної системи як основа підвищення ефективності економіки в умовах глобалізації” (№ДР 0104U000483), що розроблялася колективом відділу інституційного та макроекономічного регулювання Об’єднаного інституту економіки НАН України. Особистий внесок автора полягає у дослідженні питань державного регулювання цін у природних монополіях в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичного та методологічного аналізу специфіки формування організаційно-економічного механізму регулювання цін у природних монополіях, обґрунтування пропозицій щодо інституційного забезпечення організаційно-економічного механізму регулювання цін у природних монополіях в трансформаційній економіці.

Відповідно до поставленої мети визначено наступні завдання:

- виявити і систематизувати відмінні риси природних монополій, що характеризують їх сутність;
- оцінити ефективність сучасної організації ринків природних монополій в Україні;
- визначити найбільш ефективні форми організації контролю за цінами (тарифами) на ринках природних монополій з урахуванням світового досвіду;
- обґрунтувати переваги і недоліки існуючих методів і моделей регулювання цін у природних монополіях з метою вибору прийнятних для України;
- дати аналіз динаміки цін (тарифів) на продукцію природних монополій і виявити фактори впливу на неї;
- розкрити існуючий механізм державного контролю за цінами на ринках природних монополій в контексті підвищення його дієвості;
- визначити можливі шляхи реструктуризації природних монополій в Україні;
- обґрунтувати напрями адміністративного реформування та систему інституційно-економічного механізму регулювання цін у природних монополіях;
- розробити пропозиції щодо удосконалення нормативно-правової бази державного регулювання цін у природних монополіях.

Об’єктом дослідження є природні монополії та суміжні до них ринки.

Предметом дослідження є організаційно-економічний механізм регулювання цін у природних монополіях в Україні.

Методи дослідження. Застосовано широкий інструментарій загальноприйнятих методів наукового дослідження, а саме: ретроспективний метод, за яким визначено сутність та причини виникнення природних монополій; методи статистичного аналізу використано для дослідження рівня ефективності організаційно-економічної діяльності природних монополій в Україні; метод порівняльного аналізу, за яким співставлено різні організаційні підходи та методи державного контролю і регулювання, що використовуються у різних економічних системах; методи індексів застосовано для дослідження динаміки цін на продукцію суб’єктів природних монополій в Україні; методи

системного аналізу використано для аналізу, узагальнення та розробки пропозицій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання цін у природних монополіях.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові документи відомств, звіти Антимонопольного комітету України та Міністерства економіки України, офіційні статистичні матеріали Державного комітету статистики України, аналітично-довідкові матеріали окремих відомств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному теоретичному та практичному аналізі організаційно-економічного механізму регулювання цін у природних монополіях в Україні, а також у розробці наступних положень:

у перше:

- розроблено і запропоновано цілісну інституційну систему організаційно-економічного механізму регулювання цін у природних монополіях, що полягає у виборі та поєднанні оптимальної організаційної форми корпоративного управління, найефективніших стимулюючих методів та незалежних органів регулювання;

удосконалено:

- методичні підходи до індексації тарифів на продукцію (послуги) природних монополій. За існуючим методом на індекс зростання конкретних витрат коригується базова ціна. Запропоновано коригувати базову ціну лише тоді, коли з неї буде вираховано прибуток, оскільки він є величиною сталою і до зростання конкретних статей витрат, які формують ціну, немає жодного відношення;

- існуюче положення щодо доцільності проведення реструктуризації у сфері природних монополій, яке ґрунтується на відокремленні потенційно конкурентних видів діяльності від природномонопольних. Запропоновано цілісну та послідовну систему реструктуризації природних монополій, а саме: створення єдиної методологічної та нормативно-правової бази, що має бути спрямована на безперервність реструктуризації на всіх етапах, підвищення інвестиційної привабливості підприємств – природних монополістів, що реструктуризуються, та врахування галузевих особливостей здійснення приватизаційних процесів в Україні;

отримали подальшого розвитку:

- концептуальні положення щодо необхідності проведення адміністративної реформи у сфері природних монополій, що полягає у створенні національної комісії у сфері транспорту та поступового розмежування функцій між центральними та місцевими органами влади у сфері виробництва та розподілення електроенергії, газу, тепла та води, а також у доцільності реформування системи житлово-комунального господарства шляхом створення у кожному місті холдингових компаній і розподілу регулюючих функцій між Національною комісією регулювання електроенергетики та місцевими органами виконавчої влади;

- пропозиції щодо розробки законодавчої бази з питань регулювання цін у природних монополіях, що забезпечить створення ефективного та дієвого організаційно-економічного механізму регулювання цін на їх продукцію, дозволить створити методики з обрахунку тарифу по кожному виду природномонопольної діяльності та залучити інвестиції. Водночас державне регулювання стане прозорим і публічним, що позитивно вплине на імідж України;

- положення щодо визначення сфер впливу кожного окремого контролюючого органу за цінами у природних монополіях та взаємодії між ними, що дозволить виявити і швидко усунути недоліки в організаційно-економічному механізмі регулювання цін у цій сфері.

Практичне значення одержаних результатів наукового дослідження полягає у тому, що його основні положення і висновки включені у наступні наукові доповіді: „Стратегічні напрями модернізації інституційної системи України”, яку надіслано до Адміністрації Президента України (вих. №122-13/296 від 30.06.04) та одержано позитивний відгук на неї (вх. №218 від 27.08.04); „Напрями та механізми удосконалення управління державною власністю”, яку направлено до Департаменту реформування власності Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України (вих. №122-12/627 від 30.12.04) та Комітету з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій Верховної Ради України (вих. №122-13/627 від 30.12.04); „Сучасні тенденції в оцінках факторів виробництва (праці і капіталу) в Україні”, яку направлено до Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України (вих. № 122-13/146 від 30.03.05).

Підготовлено науково-аналітичну записку „Напрями удосконалення механізму державного регулювання цін на продукцію суб’єктів природних монополій”, яку подано до Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України (вих. № 122-13/99 від 09.03.05). Розроблені окремі пропозиції і рекомендації схвалені та прийняті до впровадження у практику діяльності зазначеного міністерства (вх. №69 від 30.03.05).

Результати дослідження можуть бути використані також державними органами, що професійно здійснюють регулювання цін на продукцію суб’єктів господарювання на ринках природних монополій та суміжних ринках, Антимонопольним комітетом України.

Теоретичні положення дисертаційної роботи можуть бути використані у процесі викладання курсів “Мікроекономіка”, “Державне регулювання економіки”, “Економіка державного сектора”, а також при розробці спецкурсу “Державне регулювання природних монополій”.

Особистий внесок здобувача. Результати наукового дослідження, отримані автором особисто і знайшли відображення в опублікованих працях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, що є результатом власної роботи здобувача. Конкретний внесок дисертанта у ці праці вказано у переліку основних публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на: Міжнародній науково-практичній конференції „Підприємництво як соціально-економічна передумова становлення середнього класу” (м. Київ, 2004 р.); Міжнародному економічному форумі “Теорія і практика розвитку корпоративного сектора економіки України в контексті цілей тисячоліття та світової глобалізації” (м. Київ, 2004 р.); Міжнародній науково-методичній конференції “Економічні проблеми розвитку промислового виробництва” (м. Одеса, 2004 р.); Міжнародному форумі молодих вчених „Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн” (м. Харків, 2005 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження відображені у 9 наукових працях загальним обсягом 4,0 друк. арк., 8 із яких, загальним обсягом 3,9 друк. арк., належать особисто автору.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 202 сторінки, основний зміст роботи викладено на 187 сторінках, список використаних джерел містить 169 найменувань і має обсяг 15 сторінок. Дисертація містить 18 таблиць і 22 рисунки, із них 7 таблиць і 6 рисунків займають 14 окремих сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У першому розділі „Теоретичні основи державного регулювання цін у природних монополіях” розкрито сутність природних монополій та необхідність державного регулювання цін на їх продукцію, розглянуто особливості формування та організації регулювання цін у природних монополіях в Україні, проаналізовано світовий досвід інституційного забезпечення контролю за цінами на ринках природних монополій.

Виявлено, що в економічній літературі існують різні трактування сутності природних монополій, що пов'язано з поступовим дослідженням цієї категорії, різним рівнем її наукових досліджень в окремих країнах, зосередженні уваги деяких дослідників на окремих аспектах регулювання цін у природних монополіях. На підставі аналізу наукових джерел виявлено і систематизовано відмінні риси природних монополій, що характеризують їх сутність, зокрема: виробництво унікальної продукції (послуг); застосування спеціальних технологій і мережевої організації виробництва; утруднення або унеможливлення конкуренції; пряма залежність між масштабами виробництва і економією витрат. З урахуванням зазначених рис *природна монополія* - це ринкова інфраструктура, що за існуючого рівня науково-технічного прогресу (НТП) надає специфічні послуги, використовуючи спеціальні технології і мережеву організацію виробництва та характеризується високою часткою постійних витрат, що обумовлює доцільність зосередження виробництва в одного виробника.

Особливу увагу приділено НТП, який створює передумови для розвитку конкуренції в таких сферах, де існувала природна монополія. Так, зокрема,

аргументовано доцільність виділення трьох етапів життєвого циклу природних монополій: на першому етапі природна монополія існує як цілісна сфера; на другому – виокремлюються виробництва, що працюють як на природномонопольному, так і на конкурентних ринках; на третьому – створюються дублюючі інфраструктури, і природна монополія перестає існувати.

Виявлено, що для природних монополій характерний витратний механізм господарювання, який спричиняється низкою обставин. По-перше, монопольні об'єкти мають змогу варіювати обсягом виробництва і якістю наданих послуг з метою мінімізації власних витрат. По-друге, монопольні суб'єкти не зацікавлені знижувати витрати, заощаджувати ресурси, оскільки, перебуваючи поза конкуренцією і виробляючи продукцію нееластичного попиту, відшкодовують витрати через „роздуті” тарифи. По-третє, відзначаючись високою капіталомісткістю виробництва, природномонопольні утворення в умовах інвестиційної кризи мало інвестують кошти в оновлення основних засобів, поліпшення якості послуг і розширення їх кола. Натомість вони підтримують заробітну плату на рівні, вищому за середній у провідних видах економічної діяльності (зокрема, промисловості), забезпечують пільги для своїх працівників, які в більшості промислових підприємств відсутні. По-четверте, у природних монополіях значного поширення набуло перехресне субсидування, яке полягає в тому, що ціни однієї продукції нижчі за собівартість, а збитки компенсуються завищеними цінами на іншу продукцію.

Встановлено, що в організаційну структуру природних монополій в Україні входять об'єкти соціально-культурного обслуговування, зокрема санаторії-профілакторії, бази відпочинку, дитячі табори, будинки культури, стадіони, басейни, сауни тощо, які утримуються за рахунок природних монополій. Така ситуація унеможлиблює здійснення економічно обґрунтованого обчислення тарифу на продукцію (послуги) природних монополій. Крім того, утримання таких об'єктів збільшує поле для економічних зловживань з боку природних монополій.

Дослідження організаційно-економічної діяльності природних монополій в Україні показало, що завдяки завищеним тарифам у цих сферах забезпечується високий рівень прибутковості порівняно з підприємствами промисловості. У свою чергу, висока прибутковість деякою мірою зумовила підвищений рівень рентабельності. Так, у сфері транспорту і зв'язку протягом 1996-2003 рр. (за винятком 1997 і 2000 рр.) порівняно з підприємствами промисловості, рівень рентабельності операційної діяльності був вищий у 1,7 - 3,5 раза (рис. 1).

Починаючи з 1996 р. у сфері житлово-комунального господарства спостерігається негативна тенденція. У 2000 р. в статистичній звітності відбувся перехід від галузевої структури до видів економічної діяльності. У зв'язку з цим проаналізовано рівень рентабельності у сфері виробництва та розподілення електроенергії, газу, тепла та води. З 2002 р. у зазначеній сфері спостерігається тенденція до підвищення рівня рентабельності, але порівняно з підприємствами промисловості та транспорту і зв'язку він значно нижчий. До того ж, на кінець 2003 р. він взагалі негативний.

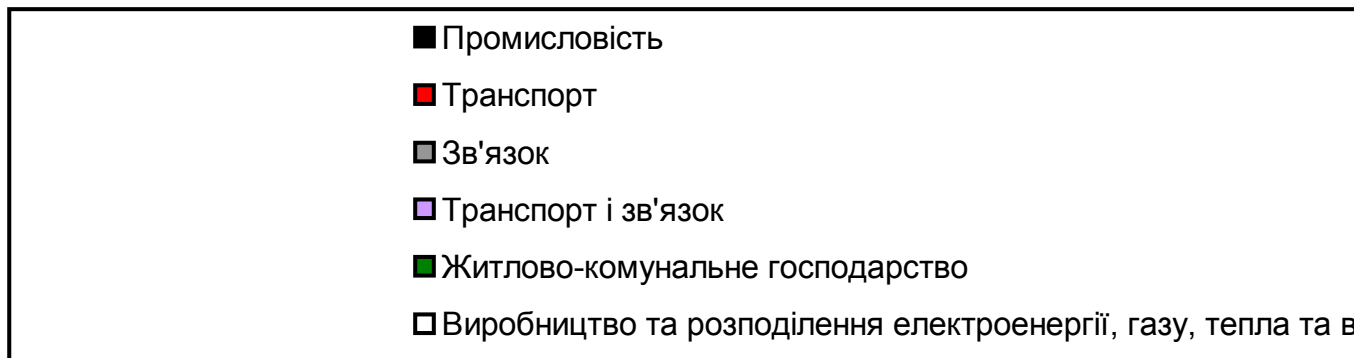
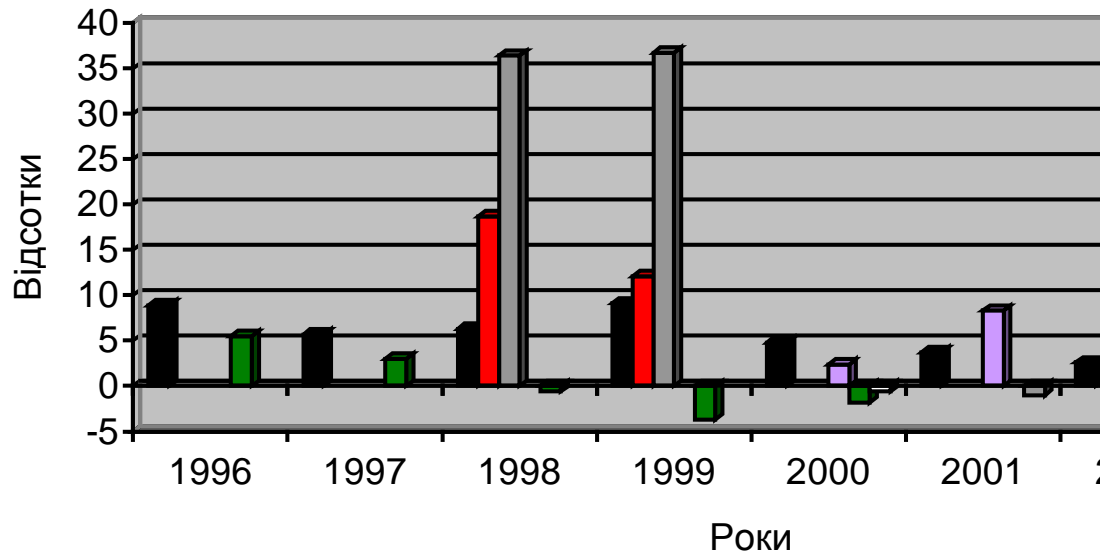

Рис. 1. Рентабельність операційної діяльності підприємств природних монополій та промисловості у 1996-2003 рр.

Джерело: Фінанси України за 1996. – К.: Держкомстат України. - 1997. – С.86,94; Фінанси України за 1997. – К.: Держкомстат України. - 1998. – С.88,94; Фінанси України за 1998. – К.: Держкомстат України. - 1999. – С.68,70,73; Фінанси України за 1999. – К.: Держкомстат України. - 2000. – С.70,73,74; Фінанси України за 2000. – К.: Держкомстат України. - 2001. – С.107-108,94; Фінанси України за 2002. – К.: Держкомстат України. - 2003. – С.108,115; Фінанси України за 2003. – К.: Держкомстат України. - 2004. – С.115-116.

Виявлені негативні тенденції у діяльності природних монополій спонукали звернутися до світового досвіду щодо організації контролю за цінами на ринках природних монополій. На основі аналізу зарубіжного досвіду встановлено, що для ефективної соціально-економічної діяльності природних монополій уряди країн з ринковою економікою встановлюють певні методи розрахунку тарифу, проводять торги за франшизу тощо. Відповідно, для більш ефективного регулювання у кожній країні створено комплексну нормативно правову базу та незалежні регулюючі органи, які визначають умови ціноутворення та діяльності підприємств природних монополій.

Враховуючи вище зазначене, зроблено висновок, що найважливішим напрямом діяльності української держави у сфері регулювання і контролю за цінами на ринках природних монополій повинна стати робота зі створення основних інститутів, необхідних для нормального функціонування як зазначених суб'єктів господарювання, так і економіки країни в цілому; формування конкурентного середовища та інституційної інфраструктури ринкового господарства; визначення нових „правил гри” між суб'єктами ринкових відносин і контролю над їх дотриманням.

У другому розділі „Методологічні аспекти механізму регулювання цін на ринках природних монополій” розглянуто методи і моделі регулювання цін на продукцію природних монополій, проаналізовано динаміку цін (тарифів) та чинники, що їх визначають, розкрито систему державного контролю за цінами (тарифами) природних монополій в Україні.

Виявлено, що через особливу соціально-економічну значимість діяльності природних монополій високорозвинені країни для впливу на цінову політику компаній застосовують до них різноманітні організаційні та економічні підходи, зокрема: визначають межі державної власності, проводять торги за франшизу, застосовують державне регулювання щодо приватних компаній.

Зазначено, що державна власність не завжди створює умови ефективного вирішення проблеми контролю за діяльністю природних монополій. Такий підхід доцільно застосовувати в екстрених умовах – наприклад, під час війни чи при негативних тенденціях у соціально-економічному розвитку. В іншому ж випадку державна централізація природних монополій гальмуватиме розвиток підприємницької ініціативи. У зв'язку з цим у країнах з ринковою економікою переважає приватна власність на об'єкти інфраструктури, а в останній час набула значного поширення змішана форма управління. Корпоративна участь держави у підприємстві завдяки поєднанню державної і приватної власності дає можливість нівелювати недоліки кожної з них. Так, державний капітал у процесі інтеграції з приватним набуває більшої мобільності та підконтрольності, а приватний – стає менш ризикованим і стабільнішим.

Торги за франшизу організовуються у формі конкурсу (аукціону). Його переможець отримує виключне право виробництва у масштабах країни або на локальному ринку. Переваги такої форми контролю за природними монополіями деколи вбачаються, по-перше, у простоті та ефективності механізму розкриття приватної інформації компаній-виробників, по-друге, у підпорядкуванні їхньої діяльності вимогам споживачів, а не органу, який регулює, по-третє, у зведенні ролі останнього до мінімуму. Однак перелічені переваги скоріш за все бажані, ніж дійсні. Крім того, за простотою самого принципу проведення торгів за франшизу приховані певні труднощі методологічного характеру на стадії

розробки його умов і процедури. Роль регулюючого органу та його вплив на компанії не менші, ніж при інших формах регулювання, адже за теорією саме до його компетенції входить формулювання умов і проведення торгів за франшизу, здійснення контролю щодо підписаного на його основі контракту.

Регулювання діяльності природних монополій безпосередньо на ринку здійснюються за допомогою певних методів. Найбільш довершена система цінового регулювання природних монополій на ринках склалась у Великобританії і США, де діють три основні моделі стримування цін: „витрати плюс прибуток”, „дефлятор - X” та модель, комбінована з двох попередніх. Зазначені методи в принципі можна застосовувати до регулювання цін на продукцію природних монополій в Україні, але скоріш за все у перспективі, коли запрацює на повну потужність ринковий механізм.

Серед великої кількості методів регулювання цін у природних монополіях визначено найбільш перспективні, зокрема: метод декларування зміни цін та метод індексації тарифів, який був використаний у російській практиці.

Сутність методу декларування зміни цін полягає у тому, що природний монополіст, для того щоб підвищити ціну, яка підлягає державному регулюванню, має звернутися до відповідних органів стосовно отримання на це дозволу. При цьому особлива увага приділяється обґрунтуванню зміни собівартості, підвищення якої дозволяється тільки з об'єктивних причин, наприклад, внаслідок подорожчання сировини, збільшення тарифів на електроенергію, зростання орендної плати, підвищення ставок товарних податків тощо.

Метод індексації тарифів є найбільш привабливим стимулюючим методом для застосування у перехідний період. Сутність його зводиться до коригування базової ціни на індекс зростання витрат. Але слід зазначити, що застосування цього методу буде обґрунтованим тоді, коли з базової ціни вирахувати прибуток, оскільки він є величиною сталою і до зростання конкретних статей витрат, які формують ціну, немає жодного відношення. У зв'язку з цим формула методу індексації тарифів буде мати наступний вигляд:

$$P_R = (P_F - \Pi) \times \frac{\sum_i J_i \times Y_i}{\sum_i Y_i} + \Pi,$$

де P_R - скоригована ціна;

P_F - ціна, що пропонується виробником (природним монополістом);

Π - прибуток на одиницю продукції;

J_i - темп зростання витрат за i -ю статтею калькуляції собівартості продукції, що коригується, %;

Y_i - частка i -ї статті калькуляції у собівартості продукції, що коригується, %. (Примітка: якщо у розрахунок включаються витрати за всіма статтями калькуляції, то $\sum_i Y_i = 100\%$).

З метою виявлення причин високого рівня прибутковості у природних монополіях в Україні проведено детальний аналіз динаміки індексів цін (тарифів) (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка споживчих цін, цін виробників промислової продукції і тарифів на послуги природних монополій

(грудень до грудня попереднього року, разів)

Показник	Роки												
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2003р. до1991р.
Індекс споживчих цін	21,00	102,60	5,00	2,80	1,40	1,10	1,20	1,19	1,26	1,06	0,99	1,08	94728
послуги зв'язку	10,90	84,50	9,30	8,00	2,10	1,16	1,85	1,21	1,32	0,99	1,09	1,00	532263
послуги залізничного пасажирського транспорту	8,80	37,20	6,90	4,20	1,90	1,17	1,09	1,14	1,19	1,03	1,04	1,04	34741
житлово-комунальні послуги	14,50	291,00	8,50	9,10	2,50	1,01	1,09	1,09	1,39	1360976*
розподілення електроенергії, газу, тепла та води	1,35	1,05	1,01	1,07	1,53**
Індекс цін виробників промислової продукції	42,30	97,70	8,70	2,70	1,20	1,05	1,35	1,15	1,21	1,01	1,05	1,11	270482
у т.ч. в електроенергетиці	51,90	94,90	10,10	2,50	1,30	1,02	1,66	0,97	1,10	292086*
Співвідношення індексів тарифів зв'язку і споживчих цін	0,52	0,82	1,86	2,86	1,50	1,05	1,54	1,01	1,05	0,93	1,10	0,92	5,50
Співвідношення індексів тарифів залізничного пасажирського транспорту і споживчих цін	0,42	0,36	1,38	1,50	1,36	1,06	0,91	0,96	0,94	0,97	1,05	0,96	0,36
Співвідношення індексів тарифів житлово-комунальних послуг і споживчих цін	0,69	2,83	1,70	3,25	1,78	0,92	0,91	0,91	1,10	16,10*
Співвідношення індексів тарифів розподілення електроенергії, газу, тепла та води і споживчих цін	1,07	0,99	1,02	0,99	1,07**
Співвідношення індексів тарифів на електроенергію і цін виробників промислової продукції	1,23	0,97	1,16	0,93	1,08	0,97	1,23	0,84	0,91	1,27*

Джерело: Статистичний щорічник України за 2000 рік. – К.: „Техніка”, 2001. – С.79; Статистичний щорічник України за 2003 рік. – К.: „Консультант”, 2004. – С.71,74,75,77. Розрахунки автора.

*Співвідношення 2000 р. до 1991 р.

** Співвідношення 2003 р. до 1999 р.

Проведений аналіз динаміки цін і тарифів на послуги природних монополій в 1992-2003 рр. порівняно з динамікою споживчих цін в цілому, а також оптових цін у промисловості свідчить про те, що подорожчання послуг природних монополій в цілому за цей період (від 34 тис. разів до 1361 тис. разів) відбувалося набагато швидше, ніж споживчих цін в цілому (в 94 тис. разів). Загалом за період 1992-2003 рр. коефіцієнт випередження тарифів на послуги суб'єктів природних монополій та індексів інфляції коливався в окремі роки від 1,01 до 3,25 раза і в цілому за весь період становив 1,07-16,10 раза. Це свідчить про подорожчання послуг зазначених суб'єктів господарювання відносно всіх споживчих благ, особливо послуг житлово-комунального господарства і зв'язку.

Для виявлення чинників, що спричинили подібну тенденцію, проаналізовано структуру витрат на виробництво продукції (послуг) в природних монополіях і в промисловості в цілому (табл. 2).

Таблиця 2

Структура витрат на виробництво продукції (робіт, послуг) у природних монополіях та промисловості за 1996 – 2003 рр.

Галузь	Роки	У відсотках до загальних витрат				
		матеріальні витрати, %	амортизаційні відрахування, %	витрати на оплату праці, %	витрати на соціальні заходи, %	інші операційні витрати, %
Транспорт	1996	38,8	20,8	15,4	7,4	17,6
	1997	26,3	25,5	10,7	5,0	32,5
	1998	37,7	18,0	15,3	6,7	22,3
	1999	34,6	17,3	12,5	4,5	31,1
Зв'язок	1996	11,4	5,5	31,1	14,2	37,8
	1997	10,4	10,9	26,9	12,4	39,4
	1998	13,8	9,6	24,2	10,4	42,0
	1999	17,7	12,4	22,2	7,8	39,9
Транспорт і зв'язок	2000	31,2	11,6	14,1	4,8	38,3
	2001	31,8	11,4	16,9	5,7	34,2
	2002	32,6	11,6	19,7	7,0	29,1
	2003	32,6	11,4	20,1	6,9	29,0
Житлово-комунальне господарство	1996	---	---	---	---	---
	1997	58,3	7,2	14,1	6,8	13,6
	1998	60,7	6,5	13,7	6,0	13,1
	1999	61,7	7,6	13,6	5,0	12,1
Виробництво та розподілення електроенергії, газу, тепла та води	2000	61,9	8,6	8,6	3,1	17,8
	2001	62,5	9,6	11,9	4,2	11,8
	2002	61,0	10,8	13,9	4,9	9,4
	2003	60,2	10,1	14,3	5,1	10,3
Промисловість *	1996	70,2	3,6	10,6	5,0	10,6
	1997	66,8	7,2	11,2	5,2	9,6
	1998	67,3	6,7	10,6	4,5	10,9
	1999	68,5	7,7	9,6	3,4	10,8
	2000	67,2	5,8	9,2	3,2	14,6
	2001	69,0	5,9	10,3	3,6	11,2
	2002	69,2	5,9	11,1	4,0	9,8
	2003	71,7	5,1	10,1	3,6	9,5

Джерело: Фінанси України за 1996 р. – К.: Держкомстат України. - 1997. – С.74-75; Фінанси України за 1997 р. – К.: Держкомстат України. - 1998. – С.72-73; Фінанси України за 1998 р. – К.: Держкомстат України. – 1999. – С.58-59; Фінанси України за 1999 р. – К.: Держкомстат України. - 2000. – С.60-61; Фінанси України за 2000 р. – К.:

Держкомстат України. - 2001. – С.85-88; Фінанси України за 2001 р. – К.:
Держкомстат України. - 2002. – С.96-99; Фінанси України за 2002 р. – К.:
Держкомстат України. - 2003. – С.98-101; Фінанси України за 2003 р. – К.:
Держкомстат України. - 2004. – С.102-107.

* З урахуванням виробництва та розподілення електроенергії, газу, тепла та води.

Як видно з таблиці 2, найбільшу частку з усіх витрат у природних монополіях становлять інші операційні витрати. Так, у 2003 р. їх частка у сфері транспорту і зв'язку становила 29%, що на 19,5 процентних пункта більше, ніж за аналогічний період у промисловості (9,5%).

У зв'язку з цим виникла об'єктивна необхідність аналізу статті „Інші операційні витрати”. Відповідно до п. 26 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 „Витрати” до складу інших операційних витрат включаються такі витрати операційної діяльності: витрати на відрядження; витрати на послуги зв'язку, плата за розрахунково-касове обслуговування тощо. Враховуючи те, що у таке нормативне визначення як „тощо” відносять усі інші витрати, які не увійшли до конкретних елементів витрат, природні монополісти мають змогу підвищувати тариф за рахунок цієї статті витрат, що практично не підлягає контролю.

Подальше проведення аналізу нормативно-правового регулювання цін у природних монополіях дало змогу виявити ряд недоліків чинного законодавства. Так, не відповідає вимогам сучасної економіки Закон України „Про ціни і ціноутворення”. Це стосується, наприклад, методів державного регулювання цін, які не відповідають реальному стану розвитку нашої економіки. Але головним недоліком нормативно-правової бази регулювання цін у природних монополіях залишається певна неузгодженість положень. Наприклад, ні в Законі України „Про природні монополії”, ні в „Положенні про державне регулювання цін (тарифів) на продукцію виробничо-технічного призначення, товари народного споживання, роботи і послуги монопольних утворень” не сформульовано визначення витратної бази ціни (в одному випадку маються на увазі валові витрати виробництва та обігу, в іншому – собівартість продукції).

Аналіз діяльності державних органів з контролю за цінами у природних монополіях довів їх неспроможність щодо припинення щорічного зростання кількості порушень ціноутворення. На нашу думку, така ситуація пов'язана насамперед з відсутністю чіткої взаємодії контролюючих органів між собою. Враховуючи соціальну значущість суб'єктів природних монополій, запропоновано здійснювати комплексний контроль щодо правильності встановлення тарифів на їх продукцію, проаналізувати існуючі функції контрольних органів та удосконалити їх з метою чіткої взаємодії між самими органами контролю, що у свою чергу дасть можливість вчасно запобігати ціновим зловживанням природними монополістами і одночасно удосконалювати нормативно-правову базу щодо регулювання цін.

У третьому розділі „Інституційна складова організаційно-економічного механізму регулювання цін у природних монополіях в Україні (напрями удосконалення)” запропоновано комплексну систему реструктуризації природних монополій, обґрунтовано концептуальне

положення щодо необхідності проведення адміністративної реформи у сфері природних монополій, розроблено систему інституційного забезпечення регулювання цін, запропоновано шляхи вдосконалення нормативно-правової бази.

Проведене теоретичне та практичне дослідження існуючого організаційно-економічного механізму регулювання цін у природних монополіях дозволило виявити та запропонувати деякі шляхи його вдосконалення. Зокрема, запропоновано провести реструктуризацію зазначених видів діяльності. Головною метою цього заходу є відокремлення природно-монопольного ядра від потенційно конкурентних видів діяльності, насамперед об'єктів соціально-культурного призначення, які повинні бути передані до комунальної власності. Потенційно конкурентні види діяльності, мають бути приватизовані і працювати на ринкових засадах. Такий підхід надасть змогу регулюючому органу розробити та запровадити економічно обґрунтовані методики регулювання цін (тарифів), що відповідно унеможливить їх штучне завищення та знизить рівень зловживань у зазначених сферах.

Стосовно такого природного монополіста як Державна адміністрація залізничного транспорту України „Укрзалізниця” запропоновано після реструктуризації провести його корпоратизацію. Наступним кроком має стати робота з розподілу на дві компанії. Перша із них – працюватиме на ринкових умовах і здійснюватиме вантажні перевезення. Друга повинна залишитися у державній власності і діяти на ринку пасажирських перевезень. Оскільки у всьому світі пасажирські перевезення є збитковими, вони повинні дотуватися з місцевих бюджетів.

У сфері житлово-комунального господарства запропоновано у кожному місті створити холдингові компанії для управління всім комунальним господарством кожного конкретного міста. Зарубіжний досвід таких компаній показує, що вони взяли на себе все багатогалузеве комунальне господарство міста, включаючи міський транспорт, зв'язок і навіть телекомунікації. При цьому компанії не лише не використовують коштів місцевих бюджетів, а й, навпаки, наповнюють його.

На основі світового та вітчизняного досвіду запропоновано провести адміністративні реформи у сфері транспорту та житлово-комунального господарства. Так, у сфері транспорту необхідно створити незалежний регулюючий орган на зразок тих, що діють у сфері електроенергетики та зв'язку. У сфері виробництва та розподілу електроенергії, газу, тепла та води доведена необхідність поступового розмежування функцій між центральними та місцевими органами влади.

У дослідженні значну увагу приділено статусу незалежного регулюючого органу. Зокрема, акцентується увага на тому, що відсутність сьогодні законодавчо закріпленого незалежного статусу Національних комісій з питань регулювання природних монополій негативно позначається на ефективності регулювання. У зв'язку з цим необхідно на законодавчому рівні визначити поняття „незалежний орган регулювання”, що унеможливить вплив на нього зацікавлених сторін.

На основі проведеного дослідження розроблено та запропоновано систему комплексного інституційного забезпечення організаційно-економічного механізму регулювання цін у природних монополіях. Вона полягає в чіткому розподілі функцій між регулюючими і контролюючими органами та виборі конкретних інструментів з питань цінового регулювання у природних монополіях (рис.2).

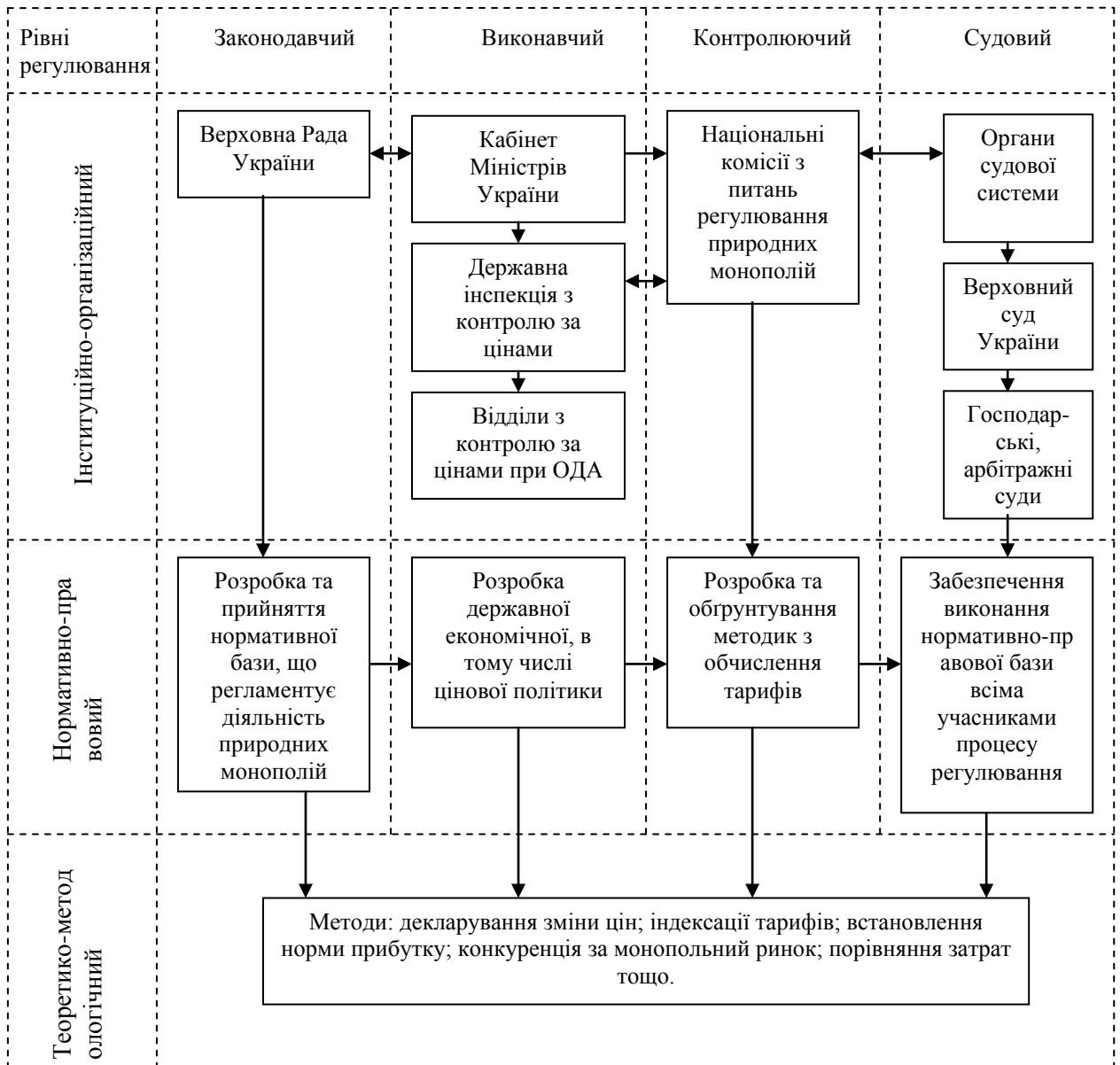

Рис. 2. Система державного регулювання цін у природних монополіях

На основі аналізу нормативно-правової бази регулювання цін у природних монополіях запропоновано напрями її удосконалення, які полягають у розробці та прийнятті насамперед нового Закону „Про ціни і ціноутворення”. На нашу думку, доцільно було б розробити та прийняти окремий Закон „Про ціни і тарифи на продукцію природних монополій”. Це має бути головний

нормативний документ, основа законодавчої бази стосовно регулювання цін у природних монополіях з урахуванням змін, що сталися в економіці і суспільстві. В Законі мають бути визначені ситуація і випадки введення регулювання цін: строки дії і масштаби поширення. Повинен бути чіткий перелік методів регулювання цін у природних монополіях з рекомендаціями щодо сфери переважного використання кожного з них, визначені органи, що встановлюють відповідні нормативи. Наступним кроком має стати визначення витратної бази ціни, яка повинна формуватися на основі собівартості продукції. У зв'язку з цим необхідно внести зміни до статті 9 Закону України „Про природні монополії”. Рекомендовано чітко визначити перелік витрат, які входять до статті „Інші операційні витрати” у п. 26 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 „Витрати” і відмовитися від неоднозначного трактування „тощо”. Необхідно внести відповідні зміни до Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств”.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання цін у природних монополіях.

1. Встановлено, що відмінними рисами природних монополій, які характеризують їх сутність, є: виробництво унікальної продукції (послуг); застосування спеціальних технологій і мережевої організації виробництва; утруднення або неможливість конкуренції; пряма залежність між масштабами виробництва і економією витрат. Оскільки природні монополії виробляють продукцію нееластичного попиту, яка задовольняє першочергові потреби суспільства, і мають змогу впливати на її обсяги, якість і ціну, то держава повинна впливати на їхню діяльність через запровадження спеціального механізму регулювання цін.

2. Серед недоліків сучасної організації ринків природних монополій є те, що більшість із них є державною власністю і знаходяться в управлінні відповідних міністерств, що в принципі є неприпустимим, оскільки регулятор починає регулювати сам себе. До організаційної структури зазначених суб'єктів господарювання, крім природномонопольних видів діяльності, входять об'єкти соціально-культурного призначення. Це в свою чергу створює сприятливі умови для зловживань та унеможливорює здійснення ефективного контролю з боку регулюючих органів.

3. Аналіз тенденцій розвитку ринків природних монополій показав, що через їх монопольне становище забезпечується вищий рівень прибутковості цього виду економічної діяльності порівняно з підприємствами промисловості.

4. Як свідчить світовий досвід регулювання цін у природних монополіях найефективнішими методами регулювання цін для сучасного стану української економіки є: метод декларації зміни цін та метод індексації тарифів. Зазначені методи належать до стимулюючих і дозволяють природному монополісту економічно обґрунтовано підвищувати чи знижувати ціни (тарифи) на свою продукцію. Крім того, використання стимулюючого регулювання цін у

природних монополій дасть змогу впроваджувати нові технології виробництва, оновлювати інфраструктуру, знижувати витрати, усунути практику їх штучного завищення та здійснювати ефективний контроль за ціноутворенням.

5. На формування цін на продукцію природних монополій значний вплив справляє зростання інших операційних витрат, які займають найбільшу частку в структурі витрат. Це дозволяє природному монополісту необґрунтовано завищувати ціни на свою продукцію (послуги). У нормативних актах відсутні чіткі визначення витратної бази ціни. Гостро стоїть проблема перехресного субсидування, що спотворює принципи ефективної соціальної політики, оскільки замість отримання адресної допомоги споживачі звикають до практики неплатежів.

6. Для ефективного контролю за цінами на ринках природних монополій слід було б регулярно здійснювати комплексний контроль за правильністю встановлення тарифів на їх продукцію, аналізувати існуючі функції контрольних органів та удосконалювати їх з метою чіткої взаємодії між самими органами контролю, що у свою чергу дасть можливість вчасно запобігати ціновим зловживанням природними монополістами, і одночасно удосконалювати нормативно-правову базу щодо регулювання цін.

7. Для удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання цін у природних монополіях в Україні доцільно здійснити комплексне реформування природних монополій, що повинно включати в себе реструктуризацію та корпоратизацію кожної окремої сфери. Головною метою реструктуризації має стати відокремлення конкурентних видів діяльності від природномонопольних. Немонопольні ринки повинні бути лібералізовані, а конкурентні підприємства приватизовані. Об'єкти соціально-культурного призначення мають бути передані до комунальної власності.

У сфері залізничного транспорту необхідно розділити Державну адміністрацію залізничного транспорту України „Укрзалізниця” на дві компанії. Перша буде здійснювати вантажні перевезення, а друга – пасажирські, причому останні мають дотуватися з місцевих бюджетів.

У сфері житлово-комунального господарства необхідно використати світовий досвід та створити у кожному місті холдингові компанії, які будуть управляти житлово-комунальним господарством кожного міста.

8. Адміністративна реформа повинна бути націлена на створення ефективного інституційного забезпечення регулювання цін у природних монополіях. Так, у сфері залізничного транспорту необхідно створити незалежний регулюючий орган на зразок тих, що діють у сфері електроенергетики та зв'язку. У сфері житлово-комунального господарства доцільно здійснити перерозподіл функцій між місцевими органами влади та Національною комісією регулювання електроенергетики. Запропоновано на законодавчому рівні закріпити незалежний статус регулюючого органу.

Необхідно створити цілісну інституційну систему регулювання цін у природних монополіях, що полягає у виборі та поєднанні оптимальної організаційної форми корпоративного управління, найефективніших стимулюючих методів та незалежних органів регулювання.

9. Необхідно розробити та прийняти окремий Закон „Про ціни і тарифи на продукцію природних монополій”; внести зміни до статті 9 Закону України „Про природні монополії”, що полягають у визначенні витратної бази ціни; у пункті 26 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 „Витрати” чітко визначити перелік витрат, які входять до статті „Інші операційні витрати” і відмовитися від неоднозначного трактування „тощо”. Кожному регулюючому органу слід розробити та узаконити типові положення щодо формування витратної бази тарифу по кожній окремо взятій сфері природної монополії з метою виключення з неї необґрунтованих невиробничих витрат. Вирішення цих питань надасть змогу регулюючим та контролюючим органам ефективно здійснювати контроль за встановленням цін на продукцію природних монополій, оперативно реагувати на будь-які негативні тенденції у діяльності зазначених суб’єктів господарювання та припиняти можливі цінові порушення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Венгер. В.В. Державне регулювання цін на продукцію природних монополій // Фінанси України. – 2005. - №3. – С.82-89.

2. Венгер. В.В. Державне регулювання цін суб’єктів природних монополій // Соціально-економічні пріоритети сталого розвитку: Зб. наук. пр. Ін-ту економіки НАН України (Серія Економічні дослідження молоді) – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003. Вип. 4. – С. 60-66.

3. Венгер В.В. Економіко-правові аспекти державного регулювання цін на продукцію суб’єктів природних монополій // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2005. - №2. – С.145-149.

4. Супрун В.П., Венгер. В.В. Проблеми державного регулювання природних монополій в Україні: розвиток та перспективи // Актуальні проблеми економіки. – 2003. - № 12. – С. 20-25. (Особистий внесок – викладення основного матеріалу та пропозиції щодо введення в дію механізму регулювання цін на продукцію суб’єктів природних монополій, що ґрунтується на встановленні цінових обмежувачів та контролюванні витрат).

5. Венгер. В.В. Форми державного контролю цін у галузях природних монополій: сутність та дієвість // Труды Одесского политехнического университета: Научный и производственно-практический сборник по техническим и естественным наукам. – Одесса: Вид-во „ТЕС”, 2004. В 3-х т. – Т.1. – С. 42-45.

6. Венгер. В.В. Державне регулювання діяльності природних монополій з метою поліпшення споживання населення // Реалізація Цілей Розвитку Тисячоліття ООН в Україні: подолання бідності та підвищення життєвого рівня населення / Зб. наук. пр. Ін-ту демографії та соціальних досліджень НАН України – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2004. – С. 114-120.

7. Венгер В.В. До питання про розвиток та перспективи державного регулювання цін на продукцію суб’єктів природних монополій // Збірник

доповідей та тез першої міжнародної науково-практичної конференції „Підприємництво як соціально-економічна передумова становлення середнього класу”. К.: Видавничий дім „КОРПОРАЦІЯ”, 2004. – С. 35-40.

8. Венгер В.В. Зарубіжний досвід державного регулювання цін у галузях природних монополій // Збірник доповідей та тез Міжнародного економічного форуму „Теорія і практика розвитку корпоративного сектора економіки України в контексті цілей тисячоліття та світової глобалізації. - К.: Видавничий дім „КОРПОРАЦІЯ”, 2004. – С. 166-176.

9. Венгер В.В. Удосконалення механізму зниження рівня цін у природних монополіях // Матеріали Міжнародного Форуму молодих вчених „Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн”. У двох томах. Т.1. – Х.: Вид-во ТОВ „Стас”, 2005. – С.185-187.

АНОТАЦІЯ

Венгер В.В. Організаційно-економічний механізм регулювання цін у природних монополіях. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.02.03 – організація управління, планування і регулювання економікою. – Державна установа „Інститут економіки та прогнозування НАН України”, Київ, 2005.

У дисертаційній роботі розкрито сутність природних монополій та доведена необхідність державного регулювання цін на їх продукцію (послуги). З'ясовано, що організаційно-економічний механізм регулювання цін у природних монополіях реалізується через відповідний комплекс заходів законодавчого, нормативного та контролюючого характеру.

У процесі дослідження узагальнено світовий досвід застосування різних методів та моделей регулювання цін у природних монополіях і визначено ті з них, які доцільно використовувати у вітчизняній практиці. Проаналізовано динаміку цін та чинників, що їх визначають, на ринках природних монополій. Запропоновано комплексний механізм взаємодії контролюючих органів.

Визначено напрями проведення реструктуризації природних монополій та запропоновано варіанти інституційного забезпечення регулювання цін на їх продукцію. Запропоновано шляхи удосконалення нормативно-правової бази державного регулювання цін у природних монополіях.

Ключові слова: природні монополії, організаційно-економічний механізм, регулювання цін, підвищення ефективності природних монополій, інституційне забезпечення.

АННОТАЦИЯ

Венгер В.В. Организационно-экономический механизм регулирования цен в естественных монополиях. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.02.03 – организация управления, планирование и

регулирование экономики. – Государственное учреждение „Институт экономики и прогнозирования НАН Украины”, Киев, 2005.

В диссертационной работе исследованы теоретические и практические аспекты организационно-экономического механизма регулирования цен в естественных монополиях. Раскрыта сущность естественных монополий и необходимость государственного регулирования цен на их продукцию (услуги).

Проведенный анализ особенностей организации и развития естественных монополий в Украине показал, что в организационную структуру естественных монополий входят объекты социально-культурного обслуживания, в частности санатории-профилактории, базы отдыха, детские лагеря, дома культуры, стадионы, бассейны, сауны и т.д., которые финансируются за счет естественных монополий. Такой подход усложняет расчет экономически обоснованного тарифа на продукцию естественных монополий и увеличивает поле для экономических злоупотреблений со стороны менеджеров.

В процессе исследования выявлено, что в странах с развитой рыночной экономикой применяются различные подходы к организации контроля над ценами на рынках естественных монополий. Для этого в каждой стране разработана комплексная нормативно-правовая база и независимые органы регулирования, которые определяют условия ценообразования в естественных монополиях.

В работе исследовано и определено набор эффективных методов и моделей, которые используются в зарубежной практике. Исходя из этого, предложено использовать два метода: метод декларирования цен и метод индексирования тарифов. При использовании первого метода предприятие-монополист, с целью повышения или понижения тарифов, обязано обратиться к регулирующему органу за разрешением. При этом предприятие-монополист обязано экономически обосновать свое решение. Второй метод предполагает корректировку условий производства, то есть умножение базовой цены на индекс затрат по отдельным статьям себестоимости, которые занимают наибольший удельный вес в ее структуре. При этом необходимо вычесть из нее прибыль, поскольку она не имеет никакого отношения к подорожанию отдельного элемента затрат.

Проведенный анализ динамики цен на рынках естественных монополий и факторов, которые их определяют, показал неэффективность действующего законодательства, которое разрешает естественным монополистам необоснованно повышать цены.

Предложено комплексную систему организации механизма взаимодействия органов, которые осуществляют контроль над ценами естественных монополий.

Доказана необходимость проведения реформирования естественных монополий и разработана комплексная система порядка ее проведения.

Предложено проведение административной реформы в естественных монополиях, сущность которой сводится к созданию Национальной комиссии регулирования в сфере железнодорожного транспорта. В сфере распределения электроэнергии, газа, тепла и воды необходимо провести перераспределение

функций между Национальной комиссией регулирования электроэнергетики и местными органами власти. Разработана комплексная система институционального обеспечения естественных монополий.

Выявлено недостатки действующей нормативно-правовой базы регулирования естественных монополий и предложено комплекс мер по ее усовершенствованию.

Ключевые слова: естественные монополии, организационно-экономический механизм, регулирование цен, повышение эффективности естественных монополий, институциональное обеспечение.

ANNOTATION

Venger V.V. Organizational-economic mechanism of price regulation in natural monopolies. – Manuscript.

The dissertation for the scientific degree of the candidate of economic sciences on specialization 08.02.03 – organization of management, planning and regulation of the economy. – State establishment „Institute of Economy and Forecasting of the NAS of Ukraine”, Kyiv, 2005.

In the dissertation the essence of natural monopolies is defined and the necessity of the governmental price regulation of their goods and services is proved. Demonstrated, that the organizational-economic mechanism of price regulation in natural monopolies is fulfilled through the proper system of legislative, normative and supervisory measures.

Different methods and model's applications of price regulation in natural monopolies used in different countries of the world are generalized and the models and methods appropriate for use in Ukraine are defined. Price dynamics and its determinants in the market of natural monopolies is analyzed. The composite mechanism of co-operation between the controlling units is offered.

Directions for natural monopolies' future restructuring are defined; the alternatives of institutional securing for price regulation are offered. Opportunities for perfection of the normative-legal base of state price regulation in natural monopolies are offered.

Keywords: natural monopolies, organizational-economic mechanism, price regulation, efficiency improvement of natural monopolies, institutional securing.